HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a doua)

11 februarie 2009 *

În cauza T-25/07,

Iride SpA, cu sediul în Torino (Italia),

Iride Energia SpA, cu sediul în Torino,

reprezentate de L. Radicati di Brozolo, M. Merola și C. Bazoli, avocați,

reclamante,

împotriva

Comisiei Comunităților Europene, reprezentată de doamna E. Righini și domnul G. Conte, în calitate de agenți,

pârâtă,

* Limba de procedură: italiana.

având ca obiect anularea Deciziei 2006/941/CE a Comisiei din 8 noiembrie 2006 privind ajutorul de stat C 11/06 (ex N 127/05) pe care Republica Italiană intenționează să îl pună în aplicare în favoarea AEM Torino (JO L 366, p. 62) sub forma unor subvenții destinate rambursării costurilor irecuperabile în sectorul energetic, în măsura în care, pe de o parte, aceasta concluzionează că este vorba despre un ajutor de stat, iar pe de altă parte, condiționează compatibilitatea ajutorului cu piața comună de rambursarea de către AEM Torino a ajutoarelor ilegale anterioare acordate în cadrul unei scheme de ajutor în favoarea întreprinderilor denumite „municipalizzate”,

TRIBUNALUL DE PRIMĂ INSTANȚĂ
AL COMUNITĂȚILOR EUROPENE (Camera a doua),

compus din doamnele I. Pelikánová (raportor), președinte, K. Jürimäe și domnul S. Soldevila Fragoso, judecători,

grefier: domnul J. Palacio González, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 1 iulie 2008,

pronunță prezenta

Hotărâre

Istoricul cauzei

1 Reclamantele, Iride SpA și Iride Energia SpA, sunt societatea holding a grupului Iride și, respectiv, filiala sa care își desfășoară activitatea în sectorul energiei electrice și termice. Acest grup a rezultat din fuziunea, intervenită la 31 octombrie 2005, între AEM Torino SpA și AMGA SpA. Reclamantele au devenit beneficiare ale măsurilor în discuție în prezenta cauză ca urmare a aporturilor la fuziune efectuate de AEM Torino, care deținea instalațiile vizate de măsurile menționate.

Ajutoare anterioare

2 Ca urmare a unei plângeri depuse în 1997, Comisia a adoptat la 5 iunie 2002 Decizia 2003/193/CE privind un ajutor de stat sub formă de scutiri fiscale și împrumuturi în condiții preferențiale acordate de Italia unor întreprinderi de servicii publice al căror acționariat este în majoritate public (JO L 77, p. 21, denumită în continuare „Decizia privind scutirile fiscale”). În această decizie, Comisia a constatat că scutirile fiscale și împrumuturile acordate de Republica Italiană întreprinderilor denumite „municipalizzate” sunt ilegale și incompatibile cu piața comună și a dispus recuperarea acestor ajutoare de la întreprinderile beneficiare. Prin Hotărârea din 1 iunie 2006, Comisia/Italia (C-207/05, nepublicată în Recueil), Curtea a constatat că, prin neexecutarea deciziei privind scutirile fiscale, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile.

3 La 18 iulie 2000, autoritățile italiene au notificat Comisiei, conform articolului 88 alineatul (2) CE, un ajutor de stat privind rambursarea costurilor nerecuperabile (denumite „costuri eșuate”), ca urmare a transpunerii Directivei 96/92/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 decembrie 1996 privind normele comune pentru piața internă de energie electrică (JO 1997, L 27, p. 20), în favoarea grupului ENEL și a altor societăți cărora li se cedaseră instalații care aparținuseră ENEL. AEM Torino deținea o participație de 8 % la capitalul social al uneia dintre aceste societăți, Edipower SpA. Comisia a declarat acest ajutor compatibil cu piața comună, în sensul articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE, prin Decizia din 1 decembrie 2004 (denumită în continuare „Decizia ENEL”), în temeiul Comunicării privind metodologia de analiză a ajutoarelor de stat aferente costurilor eșuate.

Măsura în litigiu

4 La 21 martie 2005, autoritățile italiene au notificat Comisiei, conform articolului 88 alineatul (2) CE, un ajutor de stat nou referitor la rambursarea costurilor eșuate în favoarea AEM Torino (denumit în continuare „măsura în litigiu”).

5 Măsura în litigiu era definită de o serie de dispoziții naționale. Astfel, Decretul ministrului industriei, comerțului și artizanatului din 26 ianuarie 2000 (GURI nr. 27, din 3 februarie 2000) privind costurile generale aferente rețelei de energie electrică prevede la articolul 2 alineatul 1 litera a) că din aceste costuri generale face parte „compensarea întreprinderilor producătoare-distribuitoare pentru costurile eșuate”.

6 În ceea ce privește finanțarea compensării acordate cu titlu de costuri eșuate, Autorità per l’energia elettrica e il gas (Autoritatea pentru Energie Electrică și Gaz, denumită în continuare „AEEG”) a deschis, prin Decizia nr. 238/00 din 28 decembrie 2000

(supliment ordinar la GURI nr. 4 din 5 ianuarie 2001), un cont special la Casa de Compensare pentru Sectorul Energiei Electrice (denumită în continuare „CCSE”), alimentat din încasările rezultate din aplicarea unei anumite componente („A 6”) a tarifului energiei electrice, suportată de toți clienți finali.

7 În cele din urmă, prin Decretul ministrului economiei și finanțelor din 10 martie 2005, costurile eșuate au fost stabilite, în ceea ce privește AEM Torino, la valoarea de 16 338 000 de euro.

Procedura precontencioasă

8 În lunile care au urmat notificării măsurii în litigiu, Comisia a adresat autorităților italiene o serie de solicitări de informații în scopul de a verifica dacă AEM Torino a beneficiat de ajutoare de stat ilegale și incompatibile cu piața comună și, în cazul unui răspuns afirmativ, dacă AEM Torino și-a respectat obligația de restituire. Aceste solicitări se refereau în special la ajutoarele care făcuseră obiectul deciziei privind scutirile fiscale.

9 În lipsa unui răspuns satisfăcător în opinia sa, Comisia a inițiat, prin Decizia din 4 aprilie 2006, procedura prevăzută la articolul 88 alineatul (2) CE în ce privește măsura în litigiu (denumită în continuare „decizia de deschidere”). În această decizie, Comisia a precizat în primul rând că, din punctul său de vedere, măsura în litigiu constituie un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, în al doilea rând, că acest ajutor respectă criteriile indicate în Comunicarea privind costurile eșuate, dar că, în al treilea rând, acest ajutor nu putea fi declarat, ca atare, compatibil cu piața comună, în măsura în care

se părea că AEM Torino beneficiase de ajutoare de stat ilegale și incompatibile cu piața comună și care nu fuseseră încă restituite.

10 Decizia de deschidere a fost publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 17 mai 2006 (JO C 116, p. 2). Prin această decizie, Comisia a invitat părțile interesate să prezinte observații în termen de o lună de la data acestei publicări. Cu toate acestea, nu au fost prezentate observații Comisiei, nici de către autoritățile italiene, nici de către AEM Torino, nici de către terți interesați.

11 Prin Decizia 2006/941/CE din 8 noiembrie 2006 privind ajutorul de stat C 11/06 (ex N 127/05) pe care Republica Italiană intenționează să îl aplice în favoarea AEM Torino (JO L 366, p. 62, denumită în continuare „decizia atacată"), Comisia a închis procedura în temeiul articolului 88 alineatul (2) CE. În această decizie, Comisia a considerat, în esență, că măsura în litigiu constituie un ajutor compatibil cu piața comună, dar că ajutorul nu putea fi totuși acordat înainte ca Republica Italiană să facă dovada că AEM Torino nu beneficiase de ajutoarele avute în vedere în Decizia privind scutirile fiscale sau, eventual, că AEM Torino rambursase ajutoarele menționate cu dobânzi de întârziere.

Procedura și concluziile părților

12 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 30 ianuarie 2007, reclamantele au introdus prezenta acțiune.

13 Reclamantele au solicitat Tribunalului:

— anularea deciziei atacate în măsura în care aceasta califică drept ajutor de stat măsura în litigiu, precum și în măsura în care aceasta „suspendă plata ajutorului" până când Republica Italiană va face dovada restituirii de către AEM Torino a ajutoarelor care fac obiectul deciziei privind scutirile fiscale;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

14 Comisia a solicitat Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— obligarea reclamantelor la plata cheltuielilor de judecată.

În drept

15 Reclamantele invocă două motive, întemeiate, pe de o parte, pe încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE și, pe de altă parte, pe nelegalitatea „suspendării plății ajutorului".

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE

16 Primul motiv cuprinde două aspecte. Reclamantele contestă calificarea măsurii în litigiu drept ajutor de stat, în măsura în care condiția finanțării prin resurse de stat și condiția acordării unui avantaj beneficiarilor nu ar fi îndeplinite.

17 În plus, reclamantele invocă, în cadrul primului motiv, alte două critici, respectiv lipsa investigării și lipsa motivării deciziei atacate. Cu toate acestea, întrucât aceste critici nu țin, în realitate, de încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE, vor fi examinate separat, ca al treilea și, respectiv, al patrulea motiv.

Cu privire la primul aspect al primului motiv, referitor la condiția finanțării prin resurse de stat

— Argumentele părților

18 Reclamantele susțin, în esență, că măsura în litigiu nu implică resurse de stat, ci numai transferuri între actori economici din sectorul privat, și anume consumatorii finali de energie electrică, pe de o parte, și distribuitorii de energie electrică, pe de altă parte.

19 Astfel, sistemul italian de acoperire a costurilor eșuate ar prevedea din punct de vedere juridic o obligație impusă de stat unei categorii de persoane private, și anume consumatorii finali de energie electrică, de a transfera anumite sume unei alte categorii de persoane private, și anume întreprinderile care beneficiază de compensarea costurilor eșuate. Reclamantele subliniază că, din acest punct de vedere, sistemul în cauză nu este diferit de o obligație de cumpărare la prețuri minime prestabilite, care nu intră în domeniul de aplicare al articolului 87 CE, chiar dacă, în speță, transferul de resurse financiare între persoanele private este realizat obligatoriu prin intermediul unui cont deschis la CCSE, iar nu în mod direct.

20 În opinia reclamantelor, CCSE nu exercită decât o funcție de simplu intermediar contabil între persoanele private cărora le revine obligația pecuniară și persoanele care beneficiază de sumele respective, ceea ce nu îi permite să dispună de sumele depuse nici măcar pentru o scurtă perioadă.

21 Comisia afirmă că sumele transferate constituie resurse de stat, întrucât CCSE, care le încasează și le asigură redistribuirea, este un organism public, iar statul poate dispune de sumele astfel colectate.

— Aprecierea Tribunalului

22 Articolul 87 alineatul (1) CE declară incompatibile cu piața comună, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre, ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri.

23 Or, în primul rând, rezultă din jurisprudența Curții că numai avantajele acordate direct sau indirect prin intermediul resurselor de stat sunt considerate ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) [CE]. Într-adevăr, distincția stabilită de această dispoziție între „ajutoarele acordate de state" și ajutoarele acordate „prin intermediul resurselor de stat" nu presupune că toate avantajele acordate de un stat constituie ajutoare, fie că sunt sau nu sunt finanțate prin intermediul resurselor de stat, ci vizează doar includerea în această noțiune a avantajelor care sunt acordate direct de către stat, precum și a celor care sunt acordate prin intermediul unui organism public sau privat, desemnat sau înființat de acest stat (a se vedea Hotărârea Curții din 13 martie 2001, PreussenElektra, C-379/98, Rec., p. I-2099, punctul 58 și jurisprudența citată).

24 În speță, este clar că sumele în discuție din cadrul măsurii în litigiu au fost mai întâi percepute de la persoane private, și anume de la ansamblul consumatorilor de energie, iar ulterior depuse într-un cont deschis la CCSE, înainte de a fi transferate la AEM Torino, care este o întreprindere privată. Nu se contestă nici că CCSE este un organism public, desemnat de statul italian pentru a distribui întreprinderilor beneficiare compensația pentru costurile eșuate.

25 În al doilea rând, în ceea ce privește noțiunea de resurse de stat, trebuie amintit că din jurisprudența Curții rezultă că articolul 87 alineatul (1) CE cuprinde toate mijloacele pecuniare pe care autoritățile publice le pot utiliza în mod efectiv pentru a susține anumite întreprinderi, fără a fi relevant dacă aceste mijloace aparțin sau nu aparțin în mod permanent patrimoniului statului. În consecință, chiar dacă sumele aferente măsurii în cauză nu sunt permanent în posesia autorităților publice, faptul că rămân în mod constant sub control public și, așadar, la dispoziția autorităților naționale competente este suficient pentru calificarea acestora drept resurse de stat (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 16 mai 2000, Franța/Ladbroke Racing și Comisia, C-83/98 P, Rec., p. I-3271, punctul 50, și Hotărârea Curții din 16 mai 2002, Franța/Comisia, C-482/99, Rec., p. I-4397, punctul 37).

26 În speță, reclamantele afirmă că măsura în litigiu este similară cu măsura în discuție în cauza în care a fost pronunțată Hotărârea PreussenElektra, citată anterior, în care Curtea a stabilit că obligația impusă unor întreprinderi private de aprovizionare cu energie electrică de a cumpăra la prețuri minime stabilite energia electrică produsă pe baza unor surse de energie regenerabile nu implica niciun transfer direct sau indirect de resurse de stat către întreprinderi care produc acest tip de energie electrică (punctul 59).

27 Or, trebuie arătat că, în cauza în care a fost pronunțată Hotărârea PreussenElektra, citată anterior, dincolo de instituirea obligației legale de cumpărare la un preț minim, statul nu a avut niciun rol în colectarea și/sau redistribuirea de fonduri în cauză: sumele aferente prețului de cumpărare erau transferate direct între actorii economici din sectorul privat, respectiv întreprinderile distribuitoare de energie electrică, pe de o parte, și producătorii de energie electrică produsă pe baza unor surse de energie regenerabile, pe de altă parte. În speță, în schimb, sumele rezultate din aplicarea componentei A 6 a tarifului energiei electrice sunt colectate și gestionate într-un cont special de către CCSE, care este un organism public, înainte de a fi redistribuit beneficiarului, respectiv AEM Torino.

28 În consecință, având în vedere jurisprudența citată la punctul 25 de mai sus, sumele în cauză trebuie să fie calificate drept resurse de stat, întrucât nu numai că sunt în mod constant sub control public, ci sunt chiar proprietatea statului.

29 Într-adevăr, în ceea ce privește, în primul rând, controlul public, Comisia a arătat, fără a fi contrazisă de reclamante, că CCSE putea să utilizeze sumele disponibile în contul său A 6 pentru a acoperi temporar un sold debitor din alte conturi. În plus, Comisia a citat un caz în care, printr-un decret ministerial, autoritățile italiene au afectat o parte din sumele disponibile din contul menționat altor scopuri decât cel pentru care fuseseră

depuse. Prin urmare, trebuie respins argumentul reclamantelor potrivit căruia CCSE nu exercita decât o funcție de simplu intermediar contabil, iar depunerea sumelor în cauză în acest cont al CCSE nu i-ar permite să dispună de ele nici măcar temporar. Desigur, reclamantele au arătat că statul italian nu a acționat, în speță, din proprie inițiativă, ci pentru a se conforma dispozițiilor comunitare, iar schimbarea afectării acestor sume în raport cu afectarea lor inițială nu a fost decât consecința imposibilității de a le restitui celor care le plătiseră fără să le fi datorat. Totuși, aceasta nu repune în discuție concluzia Comisiei în această privință, potrivit căreia statul italian are posibilitatea, dacă se dovedește necesar sau oportun, de a dispune de sumele din contul A 6 al CCSE, în special prin modificarea afectării acestora.

30 În ceea ce privește, în al doilea rând, proprietatea sumelor depuse în contul A 6 al CCSE, deși reclamantele neagă că ar aparține înseși CCSE, acestea nu explică totuși, în înscrisuri, cui aparțin, limitându-se să afirme că sumele în cauză aparțin tot „sistemului electric". În ședință, ca urmare a unei întrebări adresate de Tribunal, reclamantele au precizat că proprietarii sumelor menționate rămâneau consumatorii finali de energie electrică.

31 Or, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație italiană) a stabilit, în Hotărârea (Camerelor civile reunite) nr. 11632/03 din 3 aprilie 2003, că CCSE nu avea personalitate juridică distinctă de cea a statului italian și că acesta din urmă era cel care trebuia să fie considerat proprietarul sumelor plătite CCSE. La punctele 4.3-4.7 din hotărârea menționată, Corte suprema di cassazione a efectuat o analiză aprofundată a problemei personalității juridice a CCSE, întemeiată pe examinarea dispozițiilor legale aplicabile în materie, precum și pe jurisprudența referitoare la cazuri similare în dreptul italian. Aceasta a stabilit că CCSE este un organ de stat și că sumele care îi sunt plătite, deși provin de la persoane private și sunt destinate unor întreprinderi private, sunt proprietatea statului.

32 Argumentele invocate de reclamante în replică pentru a contesta temeinicia acestei hotărâri și relevanța sa în ceea ce privește prezenta cauză nu sunt convingătoare.

33 În primul rând, reclamantele arată că, în cauza în care a fost pronunțată respectiva hotărâre, Corte suprema di cassazione era sesizată cu aspecte juridice diferite de cele examinate în prezenta cauză. Astfel, în opinia acestora, Corte suprema di cassazione s-a pronunțat cu privire la natura unei infracțiuni prin care membrii Comitetului Interministerial privind Prețurile italian (CIP) au adus atingere, în exercitarea funcțiilor lor, încasărilor publice deținute de CCSE. În acest context, instanța ar fi fost animată de voința de a sancționa în orice situație persoanele în cauză. Prin urmare, principiile evidențiate de Corte suprema di cassazione nu se pot aplica în mod abstract altor ipoteze, fără a ține cont de contextul în care au fost evidențiate.

34 Or, independent de temeinicia supozițiilor reclamantelor în ceea ce privește motivarea hotărârii în cauză, constatările acesteia cu privire la natura statală a resurselor în cauză nu pot fi considerate indisociabile de faptul că hotărârea Corte suprema di cassazione a fost pronunțată într-o cauză de drept penal, iar nu într-o cauză civilă sau administrativă. Astfel, întrucât dreptul penal și în special dispozițiile privind frauda contabilă, care erau în discuție în cauza în care s-a pronunțat hotărârea menționată, au ca obiect protejarea drepturilor pe care persoanele fizice sau juridice le au în temeiul dreptului civil sau al dreptului administrativ, titularii conturilor în discuție trebuie în orice caz să fie determinați în temeiul dreptului civil sau al dreptului administrativ. În consecință, constatările din hotărârea pronunțată de Corte suprema di cassazione privind lipsa de personalitate juridică a CCSE și proprietatea fondurilor depuse în conturile gestionate de aceasta au vocație a fi aplicate în general, chiar și în afara domeniului penal.

35 În al doilea rând, potrivit reclamantelor, cadrul juridic aplicabil cauzei în care Corte suprema di cassazione a pronunțat hotărârea s-a schimbat complet între timp. În această privință, acestea citează în special instituirea, printr-o lege din 1995, a AEEG, căreia i-au fost atribuite competențele exercitate anterior de CIP, precum și Decizia

nr. 70/97 a AEEG, în care aceasta din urmă ar fi realizat pentru prima dată o distincție clară între tariful energiei electrice, inclusiv tarifele suplimentare, și încasările statului. În opinia reclamantelor, înainte de liberalizarea sectorului prin această ultimă modificare, diferitele componente ale tarifului energiei electrice permiteau alimentarea bugetului ENEL în calitate de organism public, ceea ce crea impresia că acestea ar fi fost resurse publice, deși, în temeiul unor dispoziții legale din 1992, ENEL se transformase între timp în societate pe acțiuni.

36 Tribunalul consideră că aceste argumente sunt infirmate de susținerile Comisiei. Astfel, în ceea ce privește preluarea sarcinilor CIP de către AEEG, pare evident că, din moment ce competențele exercitate nu s-au schimbat, nu are importanță dacă stabilirea, gestionarea și destinația tarifelor suplimentare la energia electrică revin unei autorități administrative independente, precum AEEG, sau unui comitet interministerial, precum CIP. În ceea ce privește faptul că ENEL, în calitate de destinatar al tarifelor suplimentare la energia electrică care au făcut obiectul hotărârii pronunțate de Corte suprema di cassazione, nu mai este o instituție publică, astfel cum Comisia arată în mod întemeiat, trebuie constatat că instanța supremă italiană a subliniat că faptul că sumele în cauză sunt destinate compensării unor întreprinderi nu are nicio relevanță în ceea ce privește includerea acestora în patrimoniul statului. De asemenea, din hotărârea menționată reiese că faptul că AEEG a făcut distincție între, pe de o parte, tarifele suplimentare destinate a fi afectate la bugetul general al statului și, pe de altă parte, cele care sunt plătite într-un cont blocat deschis la CCSE și sunt destinate compensării unor întreprinderi nu exclude faptul ca acestea din urmă să devină proprietatea statului odată ce sunt plătite CCSE.

37 În sfârșit, reclamantele contestă că s-ar putea deduce, astfel cum a procedat Corte suprema di cassazione, că fondurile disponibile în contul A 6 al CCSE sunt fonduri publice din faptul că CCSE este supusă regimului contabil al statului. Astfel, natura juridică a fondurilor nu ar depinde de natura publică sau privată a organismului la care sunt depuse. În orice caz, AEEG, care putea alege în mod liber instituția bancară căreia îi încredința gestionarea contului special, ar fi ales CCSE din simple rațiuni de oportunitate.

38 Este suficient să se remarce, în această privință, că Tribunalul nu este competent să readucă în discuție interpretarea dreptului național italian realizată de Corte suprema di cassazione.

39 În consecință, reiese că sumele depuse în contul A 6 al CCSE aparțin statului italian și că acesta din urmă poate dispune de ele. Așadar, în conformitate cu principiile desprinse din jurisprudența citată la punctul 25 de mai sus, aceste sume trebuie calificate drept resurse de stat.

40 Prin urmare, primul aspect al primului motiv trebuie respins ca neîntemeiat.

Cu privire la cel de al doilea aspect al primului motiv, referitor la condiția acordării unui avantaj

— Argumentele părților

41 Reclamantele susțin că măsura în litigiu nu îndeplinește condiția privind acordarea unui avantaj întreprinderii beneficiare și că, în decizia atacată, Comisia nu a oferit nicio explicație în această privință.

42 În opinia acestora, măsura în litigiu permite întreprinderilor beneficiare să recupereze anumite cheltuieli care sunt cheltuieli fixe aferente unor investiții efectuate conform unor obligații impuse de stat, anterior liberalizării pieței, și pe care nu reușesc să le acopere numai prin intermediul încasărilor lor generate de vânzarea de energie electrică pe piața liberalizată. În consecință, nu ar fi vorba în acest caz de un avantaj economic, ci de o măsură care vizează să se evite ca întreprinderile să fie penalizate pentru simplul fapt că s-au conformat, anterior liberalizării pieței, indicațiilor strategice ale autorităților, situație care ar însemna conferirea unui avantaj întreprinderilor concurente care nu au fost nevoite să suporte astfel de investiții nerentabile.

43 Potrivit reclamantelor, costurile eșuate nu sunt cheltuieli care grevează în mod normal bugetul întreprinderilor, în sensul jurisprudenței comunitare în materia ajutoarelor de stat, din moment ce, în situația normală a unei piețe deschise concurenței, nicio întreprindere nu ar fi efectuat investițiile care au generat costuri eșuate. Nu poate fi vorba, așadar, de un avantaj care să decurgă din măsura în litigiu, ci mai curând de eliminarea unui dezavantaj concurențial rezultat din aplicarea regimului anterior.

44 Reclamantele susțin, așadar, că ar fi trebuit să se demonstreze de către Comisie că măsura în litigiu depășea simpla acoperire a costurilor eșuate și constituia un avantaj suplimentar pentru beneficiari. Or, acest fapt ar fi exclus în speță, întrucât sumele pe care trebuiau să le perceapă ar fi fost calculate pe baza diferenței dintre cheltuielile fixe aferente instalației și încasările care ar putea fi obținute din vânzarea energiei electrice.

45 Comisia arată că, întrucât măsura în litigiu constă în transferul către AEM Torino al unei sume de 16 338 000 de euro care nu reprezintă contraprestația pentru prestațiile furnizate statului sau colectivității, ci este destinată acoperirii unor costuri care trebuie să fie suportate în mod normal de întreprinderea menționată, este vorba despre un avantaj în sensul dreptului comunitar al ajutoarelor de stat.

— Aprecierea Tribunalului

46 Potrivit unei jurisprudențe constante, pentru a aprecia dacă o măsură de stat constituie ajutor de stat, trebuie să se determine dacă întreprinderea beneficiară primește un avantaj economic pe care nu l-ar fi primit în condiții normale de piață (Hotărârea Curții din 11 iulie 1996, SFEI și alții, C-39/94, Rec., p. I-3547, punctul 60, și Hotărârea Curții din 29 iunie 1999, DM Transport, C-256/97, Rec., p. I-3913, punctul 22; Hotărârea Tribunalului din 13 iunie 2000, EPAC/Comisia, T-204/97 și T-270/97, Rec., p. II-2267, punctul 66).

47 În speță, este clar că măsura în litigiu prevede transferul către AEM Torino al unei sume de 16 338 000 de euro. Problema este, așadar, dacă acest transfer este un avantaj economic pe care întreprinderea menționată nu l-ar fi primit în condiții normale de piață, astfel cum afirmă Comisia, sau dacă este vorba numai despre restabilirea, pentru AEM Torino, a unor condiții normale de piață în raport cu întreprinderile concurente care nu au fost nevoite să suporte costuri eșuate, după cum susțin reclamantele.

48 Răspunsul la această întrebare depinde de interpretarea dată noțiunii „condiții normale de piață" în contextul liberalizării pieței producției de energie electrică. Potrivit Comisiei, schimbările intervenite în acest context fac parte din evoluțiile la care operatorii economici trebuiau să se aștepte în condiții normale de piață, sau, cel puțin, operatorii menționați nu puteau avea nicio încredere legitimă în ceea ce privește menținerea cadrului normativ existent. În schimb, reclamantele susțin, în esență, că aceste condiții normale de piață implică stabilitatea cadrului normativ sau, cel puțin, protecția încrederii pe care au investit-o într-o asemenea stabilitate, în special în cazul în care întreprinderile au fost incitate, dacă nu chiar obligate de către stat, să efectueze anumite investiții, situație care s-ar fi regăsit în speță.

49 Tribunalul consideră că opinia Comisiei este cea convingătoare.

50 Astfel, într-un stat democratic, precum și într-o economie de piață, cadrul normativ este susceptibil de a fi modificat în orice moment. Având în vedere orientarea generală a politicii economice a Comunității Europene în sensul unei deschideri a piețelor naționale și al favorizării comerțului între statele membre, această situație este cu atât mai probabilă în cazurile în care, precum în speță, cadrul normativ anterior prevedea împărțirea națională și/sau regională a unei piețe, astfel încât să se creeze situații de monopol. În consecință, deschiderea unei piețe anterior împărțite, astfel cum este realizată în cadrul Directivei 96/92, nu poate fi calificată drept anomalie în raport cu condițiile normale de piață.

51 Prin urmare, trebuie să se constate că modificarea cadrului normativ în sectorul energiei electrice intervenită ca urmare a Directivei 96/92 se înscrie în condițiile normale de piață și că, atunci când AEM Torino a efectuat investițiile care au generat costurile eșuate în cauză, aceasta și-a asumat riscuri normale, care sunt inerente unor eventuale modificări legislative, astfel cum susține Comisia.

52 Desigur, este adevărat că, în orice sistem dintr-un stat de drept, întreprinderile, asemenea oricărui individ, au dreptul la protecția încrederii lor legitime. Cu toate acestea, în speță nu este necesar să se analizeze dacă reclamantele puteau pretinde în mod legitim protecția încrederii pe care au avut-o în stabilitatea cadrului normativ privind sectorul energiei electrice.

53 Astfel, în primul rând, după cum a arătat Comisia în mod întemeiat, reclamantele nu au prezentat niciun element prin care să poată susține afirmația potrivit căreia autoritățile italiene le-ar fi obligat să accepte investițiile care au generat costurile eșuate avute în vedere de măsura în litigiu.

54 În al doilea rând, o protecție a încrederii pe care o aveau reclamantele în stabilitatea cadrului normativ privind sectorul energiei electrice a fost asigurată de fapt în speță, întrucât Comisia a considerat, în decizia atacată, că măsura în litigiu constituia un ajutor de stat în principiu compatibil cu piața comună, sub unica rezervă a rambursării prealabile a ajutoarelor avute în vedere în Decizia privind scutirile fiscale. Această admitere a compatibilității măsurii în litigiu se înscrie în linia de conduită anunțată de Comisie în Comunicarea privind metodologia de analiză a ajutoarelor de stat aferente costurilor eșuate, în care a indicat că ar putea avea o „atitudine favorabilă față de aceste ajutoare în măsura în care denaturarea concurenței este compensată de contribuția la realizarea unui obiectiv comunitar pe care forțele pieței nu l-ar putea atinge” [traducere neoficială] și că aprecia că „ajutoarele care urmăresc compensarea costurilor eșuate pot în principiu să beneficieze de derogarea prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (c) [CE]” [traducere neoficială].

55 Or, din moment ce reclamantele au beneficiat de o protecție efectivă a încrederii pe care o aveau în stabilitatea cadrului normativ privind sectorul energiei electrice, nu poate fi admisă pretenția acestora ca protecția menționată să fie pusă în aplicare într-un anumit mod și nu în altul, respectiv prin excluderea măsurii în litigiu din sfera noțiunii de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE și nu prin declararea compatibilității acestei măsuri în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE.

56 Rezultă că al doilea aspect al primului motiv trebuie de asemenea respins ca neîntemeiat.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe lipsa investigării

Argumentele părților

57 Reclamantele invocă un motiv întemeiat pe lipsa investigării în ceea ce privește calificarea măsurii în litigiu ca ajutor de stat.

58 Comisia opune inadmisibilitatea celui de al treilea motiv.

Aprecierea Tribunalului

59 Potrivit articolului 44 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, cererea introductivă trebuie să cuprindă expunerea sumară a motivelor invocate. Această mențiune trebuie să fie suficient de clară și de precisă pentru a permite pârâtului să își pregătească apărarea, iar Tribunalului să se pronunțe asupra acțiunii, dacă este cazul fără să se bazeze pe alte informații. Cererea introductivă trebuie, prin urmare, să clarifice în ce constă motivul pe care se întemeiază acțiunea, astfel încât simpla enunțare abstractă a acestuia nu îndeplinește cerințele prevăzute de Regulamentul de procedură (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 9 iulie 2003, Archer Daniels Midland și Archer Daniels Midland Ingredients/Comisia, T-224/00, Rec., p. II-2597, punctul 36 și jurisprudența citată).

60 În speță, reclamantele nu au dezvoltat acest motiv nici în memorii, nici în ședință, astfel încât simpla menționare a celui de al treilea motiv constă în enunțarea abstractă a acestuia, în titlul primului motiv. Deși reclamantele au arătat în ședință, ca urmare a unei întrebări adresate de Tribunal, că dezvoltarea acestui motiv ar trebui să se regăsească în dezvoltarea celorlalte motive, trebuie amintit că Tribunalul nu are obligația de a cerceta, în ansamblul elementelor invocate în susținerea unui motiv, dacă aceste elemente pot fi utilizate și în susținerea unui al doilea motiv (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 27 septembrie 2006, Roquette Frères/Comisia, T-322/01, Rec., p. II-3137, punctul 209).

61 În consecință, al treilea motiv trebuie respins ca inadmisibil.

Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe lipsa motivării

Argumentele părților

62 Reclamantele susțin că decizia atacată este nelegală întrucât nici aceasta și nici decizia de deschidere nu cuprind explicația motivelor care au determinat Comisia să considere că măsura în litigiu constituie un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Pretinsele carențe de motivare care afectează decizia atacată nu pot fi compensate prin referirea la Decizia ENEL. Astfel, această decizie nu ar fi avut în vedere măsurile adoptate în favoarea întreprinderilor denumite „municipalizzate", care sunt în discuție în speță.

63 În cele din urmă, reclamantele consideră că, chiar dacă s-ar dori luarea în considerare a Deciziei ENEL în scopul motivării deciziei atacate, există vicii grave de motivare. În special, sistemul italian de acoperire a costurilor eșuate ar fi analizat în acest context de o manieră imprecisă, iar concluziile deduse de Comisie din jurisprudența Curții privind taxele parafiscale ar fi greșite.

64 În primul rând, Comisia amintește că guvernul italian, destinatar al deciziei atacate, a notificat măsura în litigiu în temeiul articolului 88 alineatul (3) CE calificând-o drept ajutor de stat, ca și în cazul ajutoarelor referitor la care a fost adoptată Decizia ENEL. În decizia atacată, aceasta s-ar fi limitat, așadar, să confirme calificarea juridică dată de guvernul italian. În al doilea rând, în decizia atacată, Comisia ar fi confirmat în mod global concluziile preliminare evidențiate în decizia de deschidere, cu privire la care nici Republica Italiană și nici AEM Torino nu ar fi formulat observații. În al treilea rând, cadrul juridic al măsurii în litigiu ar fi identic cu cel din Decizia ENEL, ceea ce Comisia ar fi precizat expres în decizia atacată.

65 Comisia consideră că, în aceste împrejurări, contextul, binecunoscut atât de guvernul italian, cât și de AEM Torino, în lumina căruia trebuie să fie apreciată motivarea deciziei atacate cuprinde nu numai decizia de deschidere, ci și Decizia ENEL, a cărei motivare ar permite înțelegerea clară a raționamentului care a condus la concluzia că măsura în litigiu era finanțată din resurse de stat. Pe de altă parte, dat fiind că nici autoritățile italiene și nici AEM Torino nu au prezentat observații cu privire la concluziile preliminare din decizia de deschidere, Comisia consideră că decizia atacată putea fi motivată în mod sumar.

Aprecierea Tribunalului

66 Potrivit unei jurisprudențe constante, motivarea unui act trebuie să fie adaptată naturii actului în cauză și trebuie să menționeze în mod clar raționamentul instituției care a emis actul, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să înțeleagă fundamentarea acestuia și instanței să îi verifice temeinicia, fără a fi totuși necesar să se specifice toate elementele de drept și de fapt pertinente, întrucât problema dacă aceasta îndeplinește cerințele articolului 253 CE se apreciază ținând cont atât de modul de redactare a acestui act, cât și de contextul juridic și de situația de fapt (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2005, Regione autonoma della Sardegna/Comisia, T-171/02, Rec., p. II-2123, punctul 73 și jurisprudența citată).

67 În speță, referitor la decizia atacată în sine, este adevărat că, în cadrul acesteia, Comisia se limitează, în ceea ce privește calificarea măsurii în litigiu drept ajutor de stat, la o singură frază potrivit căreia „a constatat că măsura examinată [trebuia] să fie considerată ajutor de stat”.

68 Cu toate acestea, trebuie subliniat că decizia atacată a fost adoptată într-un context bine cunoscut atât de guvernul italian, cât și de reclamante și că se înscrie într-o practică decizională constantă.

69 În această privință, în primul rând, trebuie arătat că însuși guvernul italian, în notificarea din 21 martie 2005 (a se vedea punctul 4 de mai sus), a calificat măsura în litigiu drept ajutor de stat.

70 În al doilea rând, trebuie constatat că, în speță, cadrul juridic și situația de fapt din decizia atacată cuprind, în afară de decizia de deschidere, și Decizia ENEL, la care se face referire în mod expres la punctul 5 din decizia de deschidere și în considerentul (5) al deciziei atacate. În special, Comisia a arătat, în considerentul (5) al deciziei atacate, că măsura în litigiu „se înteme[ia] pe o măsură similară aprobată de Comisie", precizând că era vorba despre măsura care a făcut obiectul Deciziei ENEL.

71 Or, Decizia ENEL cuprinde, la punctul 3.1, o prezentare detaliată a motivelor pentru care Comisia a apreciat că măsurile care făceau obiectul acesteia erau ajutoare de stat. Comisia a explicat în decizia menționată, pentru fiecare dintre condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE, modul în care considera că sunt îndeplinite în ceea ce privește măsura în cauză. Aceste explicații sunt mai curând succinte în ceea ce privește criteriul selectivității, criteriul afectării schimburilor dintre statele membre și criteriul avantajului acordat beneficiarilor, dar sunt mai aprofundate în ceea ce privește criteriul finanțării prin intermediul resurselor de stat, ceea ce reflectă diferențele în ceea ce privește gradul de dificultate în aprecierea fiecăruia dintre criterii cu privire la măsura în cauză. Tribunalul consideră că aceste argumente constituie, în sine, o motivare suficientă în raport cu jurisprudența citată la punctul 66 de mai sus.

72 Cu toate acestea, întrucât nu este vorba de motivarea măsurii în litigiu, ci de cea privind o altă măsură, care prezintă, desigur, un caracter similar, trebuie de asemenea să se verifice pertinența acestei motivări pentru aprecierea măsurii în litigiu având în vedere diferențele dintre cele două măsuri în cauză. Astfel, reclamantele contestă că Decizia ENEL ar putea fi luată în considerare ca motivare a deciziei atacate, întrucât nu se referă la măsurile în favoarea întreprinderilor denumite „municipalizzate", care sunt în discuție în speță, ci numai la măsurile în favoarea altor întreprinderi, respectiv acelea care fac parte din grupul ENEL și alte societăți care au preluat instalații care aparțineau ENEL (a se vedea punctul 3 de mai sus).

73 În această privință, trebuie să se constate că măsurile în discuție în cauza în care s-a adoptat Decizia ENEL și în aceea în care s-a adoptat decizia atacată se întemeiază pe aceleași baze juridice în dreptul italian, astfel cum reiese de la punctul 2.1 din Decizia ENEL și de la punctul 4 din decizia de deschidere. Trebuie arătat de asemenea că întreprinderile beneficiare aparțin aceluiași sector economic, și anume sectorul producției și/sau al distribuției de energie electrică, că măsurile menționate vizează, în ambele cazuri, acoperirea costurilor eșuate legate de liberalizarea pieței energiei electrice, ca urmare a transpunerii Directivei 96/92, și că modalitățile de colectare și de distribuire a sumelor în cauză sunt identice, întrucât, în ambele cazuri, sumele respective sunt colectate de la toți consumatorii finali de energie prin aplicarea aceleiași componente A 6 a tarifului energiei electrice, iar apoi gestionate de CCSE într-un cont special, înainte de a fi ulterior plătite întreprinderilor care beneficiază de măsura în cauză.

74 În plus, conexitatea dintre cele două măsuri este de asemenea atestată de sublinierea Comisiei, la punctul 2.1 din Decizia ENEL, că respectivele costuri eșuate ale întreprinderilor denumite „municipalizzate”, printre care menționează expres AEM Torino, urmau să facă obiectul unei reglementări naționale separate și că aceasta din urmă ar face obiectul unei notificări și al unei decizii ulterioare. De asemenea, la punctul 5 din decizia de deschidere, Comisia se referă expres la faptul că aceste costuri eșuate aferente întreprinderilor denumite „municipalizzate” nu făcuseră, la acea dată, obiectul Deciziei ENEL.

75 Din cele prezentate anterior rezultă că cele două măsuri prezintă un asemenea grad de conexitate și de similitudine încât motivarea oferită pentru calificarea uneia dintre ele ca ajutor de stat indică în mod suficient de clar raționamentul urmat de Comisie în ceea ce o privește pe cealaltă, astfel încât reclamantele au posibilitatea de a înțelege fundamentarea acesteia, iar Tribunalul are posibilitatea de a-i verifica temeinicia, în aplicarea jurisprudenței citate la punctul 66 de mai sus. Rezultă, de altfel, că reclamantele au fost în măsură să își asigure apărarea pe baza documentelor și a informațiilor pe care le aveau la dispoziție, din moment ce contestă *in extenso*, în cererea introductivă formulată, motivele din Decizia ENEL.

76 În sfârșit, în măsura în care reclamantele susțin că, chiar dacă s-ar dori să se ia în considerare Decizia ENEL în vederea motivării deciziei atacate, sistemul italian de acoperire a costurilor eșuate nu ar fi fost analizat în cuprinsul Deciziei ENEL decât într-un mod lipsit de precizie și din această analiză ar fi deduse concluzii greșite, trebuie amintit că lipsa sau insuficiența motivării constituie un motiv care ține de încălcarea normelor fundamentale de procedură, distinct, ca atare, de motivul întemeiat pe inexactitatea motivelor din decizia atacată, al căror control ține de examinarea temeiniciei acestei decizii (Hotărârea Tribunalului din 7 noiembrie 1997, Cipeke/Comisia, T-84/96, Rec., p. II-2081, punctul 47). Or, acest argument al reclamantelor nu se raportează decât la exactitatea fondului motivelor. În consecință, nu poate repune în discuție îndeplinirea obligației de motivare a Comisiei în decizia atacată.

77 Prin urmare, cel de al patrulea motiv trebuie respins ca neîntemeiat.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe nelegalitatea „suspendării plății ajutorului”

78 Cel de al doilea motiv invocat de reclamante se împarte în două aspecte întemeiate pe lipsa de pertinență a Hotărârii Curții din 15 mai 1997, TWD/Comisia (C-355/95 P, Rec., p. I-2549), și, respectiv, a Hotărârii Tribunalului din 13 septembrie 1995, TWD/Comisia (T-244/93 și T-486/93, Rec., p. II-2265, denumită în continuare „jurisprudența Deggendorf”), pentru examinarea cauzei și pe lipsa evaluării denaturării concurenței care rezultă din cumularea ajutoarelor anterioare cu măsura în litigiu.

Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv, privind pertinența jurisprudenței Deggendorf

— Argumentele părților

79 Reclamantele susțin, în esență, că „suspendarea plății" unui ajutor de stat în temeiul jurisprudenței Deggendorf, citată anterior, presupune îndeplinirea a trei condiții: în primul rând, ajutoarele primite trebuie să fi fost declarate ilegale, în al doilea rând, trebuie să fi fost dispusă recuperarea acestora și, în al treilea rând, societatea beneficiară trebuie să nu fi executat această somație. Or, în speță, în Decizia privind scutirile fiscale, Comisia nu ar fi făcut decât să condamne o schemă de ajutor, fără să identifice însă întreprinderile beneficiare și fără să stabilească sumele exacte pe care acestea trebuiau să le ramburseze. Nu exista, așadar, o somație de recuperare căreia reclamantele să nu i se fi conformat.

80 Reclamantele adaugă că nu pot fi responsabile pentru întârzierea eventual nejustificată pe care ar fi avut-o Republica Italiană în dispunerea recuperării ajutoarelor avute în vedere în Decizia privind scutirile fiscale. În opinia reclamantelor, dacă s-ar accepta că o astfel de întârziere poate justifica „suspendarea plății" unui ajutor nou compatibil în temeiul jurisprudenței Deggendorf, aceasta ar însemna să se confere acestei măsuri un conținut în mod clar represiv, în niciun caz dorit de instanțe, și aceasta în lipsa oricărui fundament juridic în dreptul comunitar.

81 Comisia susține, în primul rând, că nu trebuie să examineze conduita adoptată de întreprinderea beneficiară în raport cu o somație de recuperare, ci conduita statului membru în cauză, și, în al doilea rând, că a considerat că, în speță, AEM Torino beneficiase de ajutoare ilegale și incompatibile cu piața comună pe care statul italian era ținut să le recupereze. Comisia amintește, în această privință, că Republica Italiană a

fost condamnată de Curte pentru că nu a recuperat, în termenele prevăzute, ajutoarele din cadrul schemei privind scutirile fiscale (Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior).

— Aprecierea Tribunalului

82 Trebuie amintit, mai întâi, că articolul 88 alineatul (2) primul paragraf CE conferă Comisiei responsabilitatea de a aplica, sub controlul instanței comunitare, o procedură specială prin care se organizează verificarea permanentă și controlul ajutoarelor pe care intenționează să le acorde statele membre (Hotărârea Curții din 14 februarie 1990, Franța/Comisia, C-301/87, Rec., p. I-307, punctul 16, și Hotărârea Curții din 4 februarie 1992, British Aerospace și Rover/Comisia, C-294/90, Rec., p. I-493, punctul 10). În special, în domeniul aprecierii compatibilității ajutoarelor cu piața comună în temeiul articolului 87 alineatul (3) CE, Comisia beneficiază de o largă putere de apreciere, a cărei exercitare implică evaluări de ordin economic și social care trebuie efectuate într-un context comunitar (Hotărârea Franța/Comisia, citată anterior, punctul 49). Atunci când Comisia examinează compatibilitatea unui ajutor de stat cu piața comună, aceasta trebuie să ia în considerare toate elementele pertinente, inclusiv, atunci când este cazul, contextul examinat deja într-o decizie anterioară, precum și obligațiile impuse unui stat membru prin această decizie anterioară (Hotărârea Curții din 3 octombrie 1991, Italia/Comisia, C-261/89, Rec., p. I-4437, punctul 20).

83 În jurisprudența Deggendorf, potrivit Curții, Comisia nu depășește puterea de apreciere de care dispune atunci când, fiind sesizată cu un proiect de ajutor pe care un stat membru intenționează să îl acorde unei întreprinderi, adoptă o decizie prin care acest ajutor este declarat compatibil cu piața comună, dar sub rezerva rambursării prealabile de către întreprindere a unui ajutor existent ilegal, în temeiul efectului cumulat al ajutoarelor în discuție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior, punctele 25-27).

84 Raționamentul urmat de reclamante realizează o interpretare greșită a Hotărârii din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior, și încalcă particularitățile procedurii de control al ajutoarelor de stat, întrucât constă în abordarea acestei proceduri din perspectiva unei relații între întreprinderea beneficiară și Comisie, iar nu din perspectiva relației existente în realitate în această privință între statul membru și Comisie. Această abordare greșită determină reclamantele să considere că, potrivit jurisprudenței menționate, decizia prin care ajutoarele anterioare ilegale sunt declarate incompatibile și prin care se dispune recuperarea acestora are ca obiect ajutoarele pe care întreprinderile beneficiare le-au primit efectiv și pe care acestea nu le-au restituit.

85 Or, trebuie amintit că deciziile adoptate de Comisie în domeniul ajutoarelor de stat au ca unici destinatari statele membre în cauză [a se vedea articolul 25 din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului 88 din Tratatul CE (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41), precum și Hotărârea Curții din 2 aprilie 1998, Comisia/Sytraval și Brink's Franța, C-367/95 P, Rec., p. I-1719, punctul 45]. Prin urmare, atunci când ia în considerare toate elementele pertinente, inclusiv contextul examinat deja într-o decizie anterioară, precum și obligațiile pe care le-a impus unui stat membru în această decizie anterioară, în temeiul jurisprudenței citate mai sus (Hotărârea Italia/Comisia, citată anterior, punctul 20), Comisia examinează numai obligațiile statului membru în cauză cuprinse într-o asemenea decizie, iar nu pe cele care pot eventual decurge din aceasta pentru societatea beneficiară. De asemenea, astfel cum subliniază Comisia în mod întemeiat, aceasta nu adresează niciodată întreprinderilor, în materia ajutoarelor de stat, somații de restituire, ci întotdeauna statelor membre care trebuie, la rândul lor, să impună întreprinderilor beneficiare restituirea sumelor primite.

86 În această privință, situația de fapt din speță nu diferă, așadar, de cea din cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior. În special, în ambele cauze, Comisia a constatat că statul membru avut în vedere acordase ajutoare incompatibile cu piața comună fără acordul său prealabil și a dispus recuperarea acestora de la întreprinderile beneficiare, somație căreia statele membre în cauză nu i s-au conformat.

87 Singura diferență dintre cele două cauze constă în faptul că, în cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior, ajutorul anterior ilegal era un ajutor individual care făcuse obiectul unei decizii adresate statului membru în cauză prin care se dispunea recuperarea ajutoarelor calculate cu exactitate de la un unic beneficiar, în timp ce, în speță, ajutoarele anterioare ilegale în discuție fac parte dintr-o schemă de scutiri fiscale al cărei beneficiu exact pentru întreprinderile beneficiare nu a putut fi determinat și cuantificat în Decizia privind scutirile fiscale din cauza lipsei de cooperare a autorităților italiene.

88 Or, această diferență nu poate justifica neaplicarea, în speță, a soluției reținute în jurisprudența Deggendorf. Mai întâi, astfel cum arată Comisia, această jurisprudență răspunde necesității de a evita efectul cumulat al ajutoarelor nerambursate și al ajutoarelor avute în vedere care ar conferi întreprinderii un avantaj concurențial ilicit care ar denatura concurența într-o măsură contrară interesului comunitar (Hotărârea din 13 septembrie 1995, TWD/Comisia, citată anterior, punctul 83). Această necesitate este aceeași, indiferent dacă este vorba de un ajutor individual sau de un ajutor acordat în cadrul unei scheme de ajutor.

89 Trebuie subliniat de asemenea, în această privință, că lipsa unor indicații exacte, din partea Comisiei, cu privire la întreprinderile care beneficiază de o schemă ilegală și cu privire la sumele exacte pe care le-au primit acestea nu afectează validitatea unei somații de recuperare și nici nu constituie un obstacol la executare în măsura în care, pe de o parte, statul membru în cauză se află în poziția cea mai potrivită pentru a obține aceste date și, pe de altă parte, Comisia este autorizată, în lipsa cooperării din partea statului membru în cauză, să ia o decizie pe baza informațiilor de care dispune (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 14 ianuarie 2004, Fleuren Compost/Comisia, T-109/01, Rec., p. II-127, punctele 48-51 și jurisprudența citată).

90 În speță, Comisia arată, fără a fi contrazisă de reclamante, că, în cauza în care a fost adoptată Decizia privind scutirile fiscale, în pofida întrebărilor sale repetate, nici Republica Italiană și nici AEM Torino nu au profitat de ocazia de a prezenta elemente referitoare la situația particulară a acesteia din urmă în ceea ce privește recuperarea

ajutoarelor în cauză. În special, acestea nu ar fi prezentat niciodată elemente care să arate că AEM Torino nu era, din motive proprii cazului său particular, ținută să efectueze o astfel de rambursare. În consecință, Comisia ar fi dedus din elementele de care dispunea că AEM Torino beneficiase de ajutoare ilegale și incompatibile cu piața comună și că procedura de rambursare începuse, dar nu era finalizată.

91 Pe de altă parte, deși reclamantele arată că analiza situației lor individuale era un element prealabil necesar pentru a se putea dispune restituirea ajutoarelor anterioare, trebuie să se constate că această sarcină revenea Republicii Italiene în cadrul procedurii de recuperare la nivel național. Astfel, Curtea a decis că, în materie de recuperare a ajutoarelor acordate în temeiul unei scheme de ajutor, obligația pentru un stat membru de a calcula cuantumul precis al ajutoarelor de recuperat, în special în cazul în care acest calcul depinde de informații care nu au fost comunicate de către acesta Comisiei, se înscrie în cadrul mai larg al obligației de cooperare loială care leagă reciproc Comisia și statele membre în aplicarea normelor prevăzute de tratat în materia ajutoarelor de stat. De asemenea, în cazul în care un stat membru are îndoieli cu privire la identitatea destinatarilor somațiilor de restituire, poate supune aceste probleme aprecierii Comisiei (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 13 iunie 2002, Țările de Jos/Comisia, C-382/99, Rec., p. I-5163, punctele 91 și 92). Criticile aduse de reclamante cu privire la lipsa unei analize a situației lor individuale ar fi trebuit, așadar, adresate Republicii Italiene, iar nu Comisiei.

92 În schimb, faptul, atestat în speță de Curte în Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, că Republica Italiană nu și-a îndeplinit, în mod nelegal, obligațiile în această privință nu poate interzice Comisiei să acționeze în consecință cu elementele aflate la dispoziția sa în ceea ce privește compatibilitatea unor ajutoare noi pe care Republica Italiană intenționează să le acorde aceleiași întreprinderi. Astfel, orice altă soluție ar echivala cu recompensarea statelor membre care, după ce au acordat ajutoare ilegale, nu își respectă nici obligația de cooperare loială și ar priva astfel de eficacitate sistemul de control al ajutoarelor de stat.

93 În consecință, primul aspect al celui de al doilea motiv trebuie respins ca neîntemeiat.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv, referitor la lipsa unei evaluări a efectului de denaturare a concurenței care rezultă din cumularea ajutoarelor anterioare cu măsura în litigiu

— Argumentele părților

94 Reclamantele susțin că, în esență, Comisia nu și-a respectat obligația de a demonstra efectele potențial negative asupra concurenței ale unui cumul între ajutoarele anterioare ilegale și noul ajutor și nici obligația de a identifica piața pe care s-ar produce aceste efecte.

95 În opinia reclamantelor, Comisiei îi revenea sarcina de a explica motivele pentru care noile ajutoare, care sunt în sine compatibile cu piața comună, nu puteau fi plătite în măsura în care erau susceptibile de a determina o denaturare a concurenței dacă erau cumulate cu ajutoarele anterioare nerestituite. Reclamantele resping orice tentativă a Comisiei de a le atribui sarcina probei efectului cumulat al ajutoarelor și de a supune astfel beneficiul derogărilor prevăzute la articolul 87 alineatul (3) CE unei condiții suplimentare. Astfel, sensul jurisprudenței Deggendorf nu ar fi acela de a supune autorizarea ajutorului unei condiții de formă noi, care nu ar fi prevăzută în Tratatul CE și nici în dreptul derivat și care ar fi, în consecință, ilegală.

96 Potrivit reclamantelor, nu poate fi acceptată renunțarea Comisiei la efectuarea unei asemenea analize sub pretextul că nu dispune de toate elementele necesare în acest scop. Faptul că această instituție nu era în măsură să determine cuantumul pretinselor ajutoare anterioare ilegale ar rezulta din alegerea sa de a nu examina situația individuală a întreprinderilor avute în vedere în Decizia privind scutirile fiscale și de a adopta în mod abstract o decizie cu privire la o schemă de ajutoare. Eventualele carențe în aplicarea unei asemenea decizii la nivel național nu ar autoriza Comisia să le reproșeze beneficiarilor invocând jurisprudența Deggendorf în cadrul examinării altor ajutoare.

97 Comisia consideră că a aplicat corect în cauză soluția consacrată de jurisprudența Deggendorf. În special, aceasta ar fi amintit îndoielile, pe care le exprimase în decizia de deschidere făcând referire la această jurisprudență, cu privire la riscul de denaturare a concurenței care rezultă din efectul cumulat al ajutoarelor anterioare și al măsurii în litigiu și ar fi constatat că aceste îndoieli nu au fost risipite nici de Republica Italiană și nici de AEM Torino. În opinia Comisiei, în lipsa unor elemente contrare prezentate de Republica Italiană sau de AEM Torino, avea dreptul să se întemeieze pe elementele aflate la dispoziția sa atunci când a adoptat decizia atacată pentru a concluziona că îndoielile sale referitoare la riscul inerent efectului cumulat al ajutoarelor în discuție persistau.

98 Potrivit Comisiei, din Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior (punctul 26), reiese că lipsa efectului cumulat al unui ajutor nou și al ajutoarelor anterioare ilegale nerambursate face parte din condițiile generale care permit aplicarea uneia dintre derogările prevăzute de tratat în ceea ce privește compatibilitatea ajutoarelor cu piața comună. În consecință, ar trebui să se aplice jurisprudența constantă potrivit căreia revine statului membru în cauză obligația de a prezenta toate elementele de natură să permită Comisiei să verifice dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea derogării solicitate.

99 În plus, Comisia atrage atenția că, dacă posibilitatea de a aplica soluția reținută în jurisprudența Deggendorf ar depinde de faptul că statele membre au finalizat procedurile de investigare și au comunicat Comisiei informațiile referitoare la cuantumul ajutoarelor primite de diversele întreprinderi beneficiare, aceasta ar priva de eficacitate sistemul de control al ajutoarelor de stat, „recompensând" statele membre care nu își respectă obligația de informare și de cooperare loială.

— Aprecierea Tribunalului

100 Mai întâi, trebuie amintit că, în temeiul unei jurisprudențe constante, statul membru care solicită autorizarea de a acorda ajutoare prin derogare de la normele prevăzute de tratat are o obligație de colaborare față de Comisie, în temeiul căreia îi revine în special sarcina de a prezenta toate elementele de natură să permită acestei instituții să verifice dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea derogării solicitate (Hotărârea Curții din 28 aprilie 1993, Italia/Comisia, C-364/90, Rec., p. I-2097, punctul 20, Hotărârea Tribunalului din 15 decembrie 1999, Freistaat Sachsen și alții/Comisia, T-132/96 și T-143/96, Rec., p. II-3663, punctul 140, și Hotărârea Tribunalului Regione autonoma della Sardegna/Comisia, citată anterior, punctul 129).

101 Această obligație a fost extinsă la potențialul beneficiar al unui ajutor aflat în stadiu de proiect. Astfel, s-a stabilit că, din moment ce decizia de deschidere a procedurii prevăzute la articolul 88 alineatul (2) CE cuprinde o analiză preliminară suficientă a Comisiei în care sunt prezentate motivele pentru care aceasta are îndoieli cu privire la compatibilitatea ajutoarelor în cauză cu piața comună, revine statului membru și potențialului beneficiar sarcina de a prezenta elemente de natură să demonstreze că aceste ajutoare sunt compatibile cu piața comună și, eventual, de a comunica circumstanțele specifice referitoare la rambursarea ajutoarelor deja plătite, în cazul în care Comisia ar solicita aceasta (Hotărârea Fleuren Compost/Comisia, citată anterior, punctul 45; a se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea Tribunalului din

18 noiembrie 2004, Ferriere Nord/Comisia, T-176/01, Rec., p. II-3931, punctele 93 și 94, și, prin analogie, Hotărârea Curții din 24 septembrie 2002, Falck și Acciaierie di Bolzano/Comisia, C-74/00 P și C-75/00 P, Rec., p. I-7869, punctul 170).

102 Reclamantele arată că obligația statului membru și a întreprinderii beneficiare de a prezenta Comisiei elementele de natură să demonstreze compatibilitatea ajutorului propus nu poate fi extinsă la efectul cumulat al ajutoarelor ilegale anterioare și al ajutoarelor noi, întrucât acest din urmă criteriu nu face parte dintre condițiile privind derogările prevăzute la articolul 87 alineatul (3) CE.

103 Acest argument nu poate fi reținut. Mai întâi, nu se poate considera, având în vedere modul de redactare a Hotărârilor din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior, și din 13 septembrie 1995, TWD/Comisia, citată anterior, că Tribunalul și Curtea au intenționat să introducă o nouă condiție privind compatibilitatea ajutoarelor de stat cu piața comună, diferită de condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (3) CE. Aceste instanțe au considerat în mod clar că, dimpotrivă, criteriul lipsei efectului cumulat al ajutorului nou examinat și al ajutoarelor ilegale și incompatibile anterioare nerambursate se înscria în examinarea generală a compatibilității unui ajutor pe care trebuie să o efectueze Comisia și nu constituie, așadar, decât unul dintre elementele care trebuie luate în considerare de aceasta în cadrul aplicării dispoziției menționate. Astfel, Tribunalul a constatat, la punctul 56 din Hotărârea din 13 septembrie 1995, TWD/Comisia, citată anterior, că, atunci când Comisia examinează compatibilitatea unui ajutor de stat cu piața comună, aceasta trebuie să ia în considerare toate elementele pertinente, inclusiv, dacă este cazul, contextul examinat deja într-o decizie anterioară, precum și obligațiile pe care le-a impus unui stat membru în această din urmă decizie. Conform concluziei Tribunalului, Comisia era competentă să ia în considerare, pe de o parte, eventualul efect cumulat al ajutoarelor anterioare și al ajutoarelor noi și, pe de altă parte, faptul că ajutoarele anterioare, declarate ilicite, nu fuseseră restituite. Curtea a adăugat, la punctul 26 din Hotărârea din 15 mai 1997, TWD/Comisia, citată anterior, că în domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (3) CE, incident în deciziile în litigiu, Comisia dispunea de o largă putere de apreciere, a cărei exercitare implică evaluări de ordin economic și social care trebuie efectuate într-un context comunitar.

104 Rezultă că obligația statului membru și a întreprinderii potențial beneficiare de ajutoare noi de a prezenta Comisiei elementele de natură să demonstreze că aceste ajutoare sunt compatibile cu piața comună (a se vedea jurisprudența citată la punctul 100 de mai sus) cuprinde și necesitatea de a dovedi lipsa unui efect cumulat al ajutorului nou cu ajutoarele anterioare ilegale și incompatibile cu piața comună și nerambursate.

105 Rămâne să se examineze dacă, în speță, condiția enunțată de jurisprudența menționată este îndeplinită, verificându-se dacă decizia de deschidere cuprinde o analiză preliminară suficientă care să prezinte motivele pentru care Comisia a avut îndoieli cu privire la compatibilitatea ajutoarelor în cauză cu piața comună.

106 În această privință, trebuie să se constate că, la punctul 31 și următoarele din decizia de deschidere, Comisia a explicat în detaliu motivele pentru care, în aplicarea soluției consacrate de jurisprudența Deggendorf, a înțeles să condiționeze compatibilitatea ajutorului în litigiu de restituirea prealabilă a ajutoarelor ilegale care fac parte din schema de scutiri fiscale.

107 Comisia a arătat în special, la punctele 35 și 37 din decizia menționată, că autoritățile italiene nu au fost în măsură să indice cuantumul sumelor pe care trebuia să le restituie AEM Torino și nici condițiile și termenele de plată și că, în aceste condiții, considera că nu era în măsură să aprecieze efectul cumulat al ajutoarelor anterioare cu ajutorul nou și eventuala denaturare a pieței comune care ar rezulta din acesta.

108 Prin urmare, revine Republicii Italiene, precum și AEM Torino sarcina de a prezenta Comisiei, în cadrul procedurii oficiale de investigare, elementele de natură să demonstreze lipsa efectului cumulat al ajutoarelor anterioare cu măsura în litigiu și

lipsa unor denaturări ale pieței comune care ar rezulta din acestea. În consecință, nu se pot admite susținerile reclamantelor prin care se reproșează Comisiei că nu a demonstrat în decizia atacată potențialele efecte negative asupra concurenței ale unui cumul între ajutoarele anterioare ilegale și măsura în litigiu, întrucât nu revenea Comisiei, în lipsa oricărei cooperări din partea Republicii Italiene și a reclamantelor, sarcina de a identifica elemente care să dovedească astfel de efecte.

109 În ceea ce privește lipsa unei analize de piață pe care reclamantele o reproșează Comisiei, trebuie amintit că este suficient ca această instituție să dovedească faptul că ajutoarele în litigiu sunt de natură să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre și că denaturează sau amenință să denatureze concurența, fără a fi necesar, spre deosebire de ceea ce susțin reclamantele, să delimiteze piața relevantă (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 17 septembrie 1980, Philip Morris Holland/Comisia, 730/79, Rec., p. 2671, punctele 9-12, și Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2000, Alzetta și alții/Comisia, T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97-T-607/97, T-1/98, T-3/98-T-6/98 și T-23/98, Rec., p. II-2319, punctul 95).

110 În speță, astfel cum s-a constatat mai sus, Comisia nu a fost în măsură, din cauza lipsei de cooperare a autorităților italiene și a AEM Torino în calitate de potențial beneficiar al măsurii în litigiu, să aprecieze efectul cumulat al ajutoarelor ilegale anterioare și al ajutorului nou și nici eventuala afectare a concurenței care ar putea rezulta din acesta. Or, conform raționamentului care stă la baza soluției reținute în jurisprudența citată de mai sus, la punctele 100 și 101, reclamantele nu se pot întemeia pe faptul că Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligația care îi revenea de a prezenta Comisiei toate elementele care permit realizarea acestei aprecieri și nici măcar pe propria lipsă de cooperare în materie, pentru a reproșa Comisiei lipsa delimitării sau a analizei pieței relevante de care o asemenea apreciere ar fi dispensat-o.

111 În consecință, al doilea aspect al celui de al doilea motiv trebuie respins.

112 Întrucât toate motivele invocate de reclamante au fost respinse, acțiunea trebuie respinsă în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

113 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât reclamantele au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata cheltuielilor de judecată, conform concluziilor Comisiei.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a doua)

declară și hotărăște:

1) Respinge acțiunea.

2) Obligă Iride SpA și Iride Energia SpA la plata cheltuielilor de judecată.

Pelikánová Jürimäe Soldevila Fragoso

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 11 februarie 2009.

Semnături